

Innehåll

Inledning	7
Allmänna synpunkter kring utredningens angreppssätt	9
Välfärdssystemens framtida utmaningar	13
Scenarierna för optimistiska?	13
Övrigt.....	14
Höjda skatter	17
Inte möjligt höja skatten i framtiden	17
Kanske möjligt att höja skatten i framtiden	18
Övrigt.....	18
Ökad tillväxt	21
Är utredningen för optimistisk om arbetsutbudet?.....	22
Förslag till åtgärder för att öka arbetsutbudet	23
Övrigt.....	24
Ökad produktivitet i offentlig verksamhet	27
Rimliga produktivitetsantaganden	27
Behovet av ökad produktivitet	28
Utredningen underskattar potentialen	28

Behovet av ytterligare studier av produktivitet	30
Övrigt	30
Ökad alternativ finansiering av välfärdssystemen	33
Förslag kring alternativ finansiering.....	34
Övrigt	34
Övriga kommentarer	37
Önskvärda fördjupningar.....	37
Osäkerhet och känslighetsanalyser	38
Institutionell form för utredningen	39
Övrigt	39
Bilaga 1 Sammanfattning.....	43
Bilaga 2 Remissinbjudan	45
Bilaga 3 Instanser som lämnat remissvar	49

Inledning

Finansdepartementet inbjöd den 1 april 2004 (dnr Fi2004/1070) totalt 93 organisationer att lämna synpunkter på Långtidsutredningens betänkande. Av dem har 70 inkommit med synpunkter. Härutöver har 2 organisationer och enskilda lämnat synpunkter på eget initiativ.

Inbjudan redovisas i bilaga 2 och de organisationer och enskilda som lämnat synpunkter i bilaga 3.

Hur många som har lämnat svar, uppdelat på de olika instanser som fått inbjudan, framgår av följande:

<i>Instans:</i>	<i>Antal inbjudna:</i>	<i>Antal svar:</i>
Statliga myndigheter och institutioner	72	56
Övriga	21	14
Eget initiativ		2
Totalt	93	72

Sammanställningen är disponerad med utgångspunkt i särskilt intressanta och frekvent förekommande synpunkter. Dessa har grupperats i olika avsnitt. Det finns också ett avsnitt med allmänna synpunkter. Avsnittsindelningen är inte på något sätt given. Det finns synpunkter som mycket väl skulle kunna placeras i ett annat avsnitt än där de nu hamnat, valet är i den meningen subjektivt. I sammanställningen redovisas endast exempel på synpunkter. Det innebär att endast en del av instanserna som inkommit med synpunkter finns refererade.

Allmänna synpunkter kring utredningens angreppssätt

Många remissinstanser anser att utredningen valt att behandla ett intressant tema. Dock uttrycker flera uppfattningen att inriktningen är alltför begränsad. Exempelvis efterlyses fler slutsatser utifrån den analys som utredningen gör.

Ett flertal remissinstanser (däribland Konjunkturinstitutet (KI) och Riksbanken) anser att temat för Långtidsutredningen är väl valt och intressant. Dessutom innebär utredningens fokusering på den långsiktiga utvecklingen ett viktigt komplement till de mer kortsiktiga analyser som olika organisationer och myndigheter regelbundet genomför enligt KI. Utredningens långsiktiga perspektiv och fokusering på alternativa finansieringsmetoder öppnar för viktiga principiella diskussioner. Även Landsorganisationen i Sverige (LO) poängterar utredningens betydelse och det är deras förhoppning att utredningen blir startpunkten för en bred diskussion om välfärdssystemens finansiering.

KI anser dock att utredningens huvudscenario inte fullt ut belyser de vägval som uppstår avseende finansieringen av offentligt tillhandahållna välfärdstjänster. För att scenariot skall spegla den mest sannolika utvecklingen de kommande 20 åren krävs enligt KI att strukturella åtgärder vidtas. Bland dessa åtgärder nämns ett förhindrande av ett kraftigt ökat skattetryck och reformer i syfte att befrämja alternativa finansieringsmetoder.

Ekonomistyrningsverket (ESV) är angelägna om att dylika studier även fortsättningsvis genomförs. Statens institut för kommunikationsanalys (SIKA) beklagar dock att utredningens fokus har flyttats från att under 1980-talet varit ett verktyg för den statliga planeringen till att numera föra en diskussion av specifika frågeställningar.

Flera remissinstanser uttrycker uppfattningen att utredningens inriktning är alltför begränsad. Riksbanken menar att det hade varit

värdefullt med en utförligare analys av de andra faktorer som påverkar de långsiktiga tillväxtförutsättningarna. Detta är enligt dem motiverat eftersom välfärden inte bara bestäms av nivån på den offentliga servicen utan i första hand av hur realinkomsterna utvecklas. Närings- och teknikutvecklingsverket (Nutek) efterlyser ett bredare angreppssätt genom att ”också analysera hur denna gemensamma ‘kaka’ skulle kunna bli större genom en högre tillväxt, vilket i sin tur skulle öka möjligheterna att skapa väl fungerande välfärdssystem i framtiden”. Även ESV och Länsstyrelsen i Västmanlands län efterlyser ett bredare angreppssätt och anser att utredningen utförligare borde ha diskuterat möjligheterna att genom ekonomisk politik öka den ekonomiska tillväxten.

ESV och LO anser att utredningen fokuserat alltför mycket på tiden fram till 2020 när det enligt utredningen är först därefter som de problem som är förorsakade av en åldrande befolkning blir störst. I detta instämmer Pensionärernas Riksorganisation (PRO). Det vore därför enligt ESV naturligt att, mer än vad som görs i utredningen, lägga tonvikten vid att utreda hur man skall ta tillvara tiden fram till 2020 för att möta de problem som kommer att uppstå därefter. LO efterlyser en djupare analys av tiden efter 2020 när de förväntade problemen blir som störst. Centrum för forskning om offentlig sektor (CEFOS) vill dock särskilt understryka vikten av att utredningen arbetar med en realistisk tidshorisont.

Både ESV och Länsstyrelsen i Västmanlands län är kritiska till att underlaget baseras på en i stort sett oförändrad ekonomisk politik. ESV exemplifierar med att ”när resultaten givet de olika antagandena visar på allvarliga konsekvenser, bör man gå vidare och undersöka i vilken mån de uppställda antagandena har betydelse och vilken effekten blir av ändrade antaganden”. Därför anser de att utredningen borde ha gått vidare med förutsättningslösa diskussioner kring frågor som ofta är politiskt obekväma. ESV anser att detta inte borde vara något problem för utredningen eftersom författarna själva svarar för innehållet och utredningen saknar politiska direktiv.

ESV och Sveriges Akademikers Centralorganisation (SACO) anser att utredningen väljer att ”ducka” respektive ”är för allmänt hållen” i många politiskt känsliga frågor och inriktar sig istället på att beskriva hur utvecklingen kommer att se ut, givet ett antal restriktioner och förutsättningar.

Även om ESV anser att utredningsarbetet är både ambitiöst och väl genomfört så anser de att utredningen blir alltför vag och otydlig på grund av de alltför få slutsatserna av utredningsarbetet. Det allvarliga i detta är enligt ESV att det får till följd att "det sänker utredningens användbarhet dramatiskt". SACO anser att en alltför allmänt hållen utredning är en "trovärdighetsfråga mot bakgrund av att en av uppgifterna för utredningen är att bidra till debatten om den ekonomiska politikens utformning".

Kooperativa förbundet anser att utredningen borde "vidga perspektivet till att tydligare omfatta kooperativa lösningar som ett komplement till etablerade privata och offentliga alternativ för att producera och eventuellt finansiera välfärdstjänster".

Välfärdssystemens framtida utmaningar

Många remissinstanser instämmer i utredningens beskrivning av de utmaningar som välfärdssystemen i framtiden kan förväntas möta. Flera instanser befarar dock att utredningen är för positiv, främst när det gäller arbetsutbudet, och att utmaningarna därför kan bli större än de som tecknas i utredningen.

Kommun- och Landstingsförbunden instämmer i huvudsak i den problembild som utredningen presenterar även om de beklagar att problemen ibland presenteras som närmast olösliga. Vidare saknar de en analys av förutsättningarna för den makroekonomiska utvecklingen och anser att den ekonomiska tillväxten i för hög grad tas för given. De pekar också på problemen med en demografiskt betingad förklaring till framtida offentlig konsumtion. Exempelvis tillmäter förbunden den medicintekniska utvecklingen större betydelse än demografi inom hälso- och sjukvården.

LO delar utredningens syn att välfärdstjänster kommer att fördyras relativt framför allt varor samt att skattefinansierad välfärd gör problematiken som följer av Baumols sjuka mer uppenbar.¹ Därför anser de att utredningen borde ha redovisat ett scenario där efterfrågan och konsumtionen av välfärdstjänster avspeglar hushållens betalningsvilja för dessa tjänster. Detta skulle enligt dem belysa det ”finansieringsbeting” som följer av de demografiska förändringarna och Baumols sjuka.

Scenarierna för optimistiska?

Länsstyrelsen i Jämtlands län ser basscenariot som ett realistiskt antagande även om BNP-utvecklingen är något hög. De tror dock att det kommer att krävas avsevärda insatser från samhället för att

---

¹ Baumols sjuka innebär i korthet att priset på varor/tjänster som kan produceras allt effektivare sjunker i förhållande till varor/tjänster där produktivitetstillväxten är lägre.

stärka de utlandsföddas position på arbetsmarknaden. Problemet, enligt Länsstyrelsen, är att dessa avsevärda insatser ej finns med i beräkningarna. Det är enligt Länsstyrelsen i Jämtlands län därför troligt att arbetskraftens storlek är överskattad i beräkningarna och därmed även skattebasen.

ESV varnar för att "en hög realinkomstökning omsätts i ökad konsumtion av fritid, dvs. i minskad arbetstid". De är därför förvånade att utredningen antar en "förhållandevis modest minskning av arbetstiden (0,2 % per år)". Därför önskar de att utredningen genomfört mer känslighetsanalyser för den offentliga sektorns finanser.

Riksbanken instämmer i stort i utredningens prognoser. De anser dock att de i vissa avseenden bygger på relativt optimistiska antaganden, t.ex. sysselsättningsökningen. Detta gör att utredningens analyser enligt Riksbanken inte går att avfärda som pessimistiska utan problemen kan t.o.m. vara större än vad dessa scenarier visar. Enligt dem finns det bara en slutsats att dra av detta. "Antingen måste vi acceptera att det som i dag betecknas som offentlig konsumtion i framtiden minskar relativt den privata konsumtionen, eller så måste den ökade efterfrågan på de tjänster den offentliga sektorn i dag tillhandahåller helt eller delvis finansieras på annat sätt än via skatter, alternativt mötas med kompletterande privata lösningar."

KI framhåller att den ekonomiska analysen präglas av förhållandevis optimistiska antaganden. Institutet anser att det finns betydande sannolikhet att arbetsutbudet och därmed tillväxten och de offentliga finanserna utvecklas svagare än i huvudscenariot. De anser att den förbättrade integrationen av utrikes födda endast kan uppnås genom förändringar i den ekonomiska politiken. Om så inte sker riskerar de offentliga finanserna att utvecklas svagare än i utredningens huvudscenario enligt KI.

Övrigt

Riksförsäkringsverket (RFV) ser det angeläget att söka lösningar som inte urholkar individens försäkringsskydd eller fördelningspolitiska målsättningar. De instämmer därför i utredningens bedömning att det i första hand är generella åtgärder för ökat arbetsutbud som är relevanta. RFV:s uppfattning är att det inte

finns någon ”anledning att ändra ambitionsnivån för att lösa de stora problem som vi ändå har (individer som står utanför arbetslivet på grund av brister i systemen trots att de har arbetsförmåga och vilja att arbeta) och de ytterligare utmaningar för framtiden som utredningen visar”. Konsumentverket påpekar att den positiva utvecklingen av hushållens disponibla inkomster som utredningens scenarieframskrivningar visar inte kommer alla till del. De anser därför att det är viktigt att titta på hur olika hushåll påverkas av olika former för finansiering av välfärdstjänster.

Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap (FAS) anser att utredningens antagande om allt högre anspråksnivåer ifråga om välfärdstjänster (i takt med att inkomsterna stiger) inte är orimliga. De anser dock att motargument lätt kan anföras och ser därför antagandet som spekulativt och önskar att utredningen hade belyst det ytterligare.²

CEFOS påpekar att komparativa välfärdsstudier visat att medborgarnas förväntningar och villighet att betala i form av skatter varierar mellan länder och i hög grad är avhängiga av institutionella lösningar. De hade därför önskat att utredningen tydligare hade markerat medvetenheten om de institutionella faktorernas betydelse. Det hade också enligt dem varit önskvärt att utredningen i hög grad hade diskuterat kopplingen mellan ekonomisk tillväxt och efterfrågan på välfärdstjänster.

KI efterlyser en djupare analys av den framväxande privatfinansierade välfärdssektorn. De spekulerar i att en sådan sektor skulle kunna uppgå till 5 eller 10 procent av BNP inom en tjuugoårsperiod. Eftersom den framväxten inte enligt institutet analyseras i utredningen finner de det troligt att strukturomvandlingen mot en växande vård- och omsorgssektor underskattas i utredningens scenarier.

---

² Inom exempelvis barnomsorgen så har utvecklingen mot allt större barngrupper mött kritik men på det hela taget accepterats. Vidare skriver de att varje ny föräldrakohort tar den nya nivån för given och upprörs endast över försämringar under deras egen tid som föräldrar till barn i omsorgen.

Höjda skatter

Det råder en relativt stor konsensus bland remissinstanserna att höjda skatter inte kan förväntas finansiera välfärdens utveckling i framtiden. Några instanser befarar till och med att det i framtiden blir aktuellt med lägre skatter än i dag på grund av internationaliseringen. Några instanser ser dock höjda skatter som en möjlig väg givet att skattesystemet modifieras.

Den grundlagsfästa kommunala beskattningsrätten diskuteras i Kommun- och Landstingsförbundens remissvar. Med utgångspunkt i den diskussionen avvisar de tanken på skattestopp eller skattetak. Enligt dem är det ett större problem att statsmakterna väljer att utöka kommunsektorns välfärdsåtagande utan att finansiera detta. Statskontoret delar utredningens uppfattning att det kommunala inkomstutjämnningssystemet bör ses över, så att det motverkar istället för bidrar till höga kommunalskatter. Länsstyrelsen i Västernorrlands län efterlyser ”ett bredare resonemang kring landets totala skatteuttag och vad som staten respektive kommunerna tar in av detta”.

Inte möjligt höja skatten i framtiden

18 remissinstanser³ delar utredningens syn att det inte är förenligt med en god samhällsekonomisk utveckling att öka skattetrycket i syfte att öka resurserna till offentliga välfärdstjänster. Det nämns flera orsaker till detta. Exempelvis finner KI, Kommerskollegium och Skatteverket det troligt att skattebasen blir rörligare i framtiden vilket skulle innebära högre samhällsekonomiska

---

³ Denna åsikt uttrycks av ESV, Företagarna, KI, Kommerskollegium, Kommun- och Landstingsförbunden, Konkurrensverket, Länsstyrelserna i Gävleborgs, Hallands, Jämtlands, Jönköpings, Kalmar, Uppsala och Västernorrlands län, Nutek, Riksbanken, Riksförsäkringsverket, SACO och Skattebetalarnas förening.

kostnader av höga skatter. Företagarna anser att höjda skatter skulle försämra svenska företags internationella konkurrenskraft. Det utrymme som effektiviseringar kan skapa bör enligt KI, Skatteverket och Länsstyrelsen i Jämtlands län användas till att sänka de samhällsekonomiskt mest skadliga skatterna. Kommerskollegium och Riksbanken ifrågasätter om det ens går att upprätthålla nuvarande skatteuttag (vilket antas i långtidsutredningens olika scenarier).

Kanske möjligt att höja skatten i framtiden

Tre instanser⁴ ser under vissa villkor höjda skatter som en framkomlig väg i framtiden. Tjänstemännens centralorganisation (TCO) menar att utredningen för "lättvindligt har uteslutit möjligheten att finansiera en del av den ökade efterfrågan på välfärdstjänster med högre skatter". I detta instämmer LO och skriver att ett ökat skatteuttag sannolikt kommer att vara det enskilt viktigaste bidraget till finansieringen av en utveckling av välfärdstjänsterna. En förutsättning är dock enligt TCO att välfärdssystemets legitimitet kan upprätthållas. TCO delar emellertid utredningens slutsats att utrymmet för skattehöjningar är begränsat och att det alternativet inte på egen hand kan finansiera den förväntade ökade efterfrågan på välfärdstjänster. LO poängterar att förbättringar av dagens skattesystem (som minskar de samhällsekonomiska kostnaderna för skatter) är möjliga och att det öppnar vägen för att också höja skatterna. LO och PRO tror att medborgarna är villiga att acceptera ökade skatter i och med att realinkomsterna förväntas öka snabbt och därmed lättare kunna avvara privat konsumtionsutrymme.

Vidare anser LO att det finns argument för att staten inrättar en generationsfond för att utgöra en buffert för framtida belastning på de offentliga finanserna. En högre avgift/skatt nu som fonderas bör därför ses som en omfördelning/utjämning av skatterna över tiden.

Övrigt

Även om SACO delar utredningens syn på skattehöjningar har de synpunkter på frågeställningen. Utredningens fråga "om höjda

---

⁴ LO, PRO och TCO

skatter kan bidra till de framtida möjligheterna att upprätthålla väl fungerande offentliga välfärdssystem” är enligt dem en passiv infallsvinkel. Enligt dem så borde en mer rimlig utgångspunkt istället vara hur det svenska skattesystemet bör vara utformat för att stärka de framtida möjligheterna att upprätthålla väl fungerande offentliga välfärdssystem.

Ökad tillväxt

Många remissinstanser delar utredningens syn att tillväxt skapad av ökande sysselsättning är det som i framtiden kan förväntas ge det största tillskottet till den offentligt finansierade välfärden. Däremot anser många instanser att utredningens prognoser kring det framtida arbetsutbudet är alltför optimistiska och efterlyser åtgärder för att förverkliga prognoserna i utredningen.

Konkurrensverket och Länsstyrelsen i Hallands län delar utredningens syn att en ökad tillväxt ger de bästa förutsättningarna för en hållbar finansiering av välfärdstjänsterna. Även ESV, Riksbanken och SACO instämmer i stor utsträckning i utredningens bedömning av den framtida tillväxten. LO vill understryka vikten av högsta möjliga sysselsättning och anser att ett ökat antal arbetade timmar är fundamentalt för välfärdssystemens fortbestånd och utveckling.

KI anser inte att en högre tillväxt på lång sikt kan lösa finansieringsproblemen av offentliga välfärdstjänster. Motiveringen för deras ståndpunkt är att högre tillväxt innebär högre hushållsinkomster och därmed ökande efterfrågan på välfärdstjänster. Däremot delar institutet, i likhet med flertalet remissinstanser, utredningens analys när det gäller tillväxt och arbetade timmar. Sålunda anser de att ökad tillväxt som en följd av en ökning i arbetade timmar kan bidra till en förstärkning, speciellt om det ökade arbetsutbudet också innebär minskade utgifter (genom t.ex. lägre sjukskrivningstal). Även Företagarna bedömer detta som det mest effektiva angreppssättet mot finansieringsproblemen genom t.ex. minskad sjukskrivning och ökad geografisk rörlighet på arbetsmarknaden.

Är utredningen för optimistisk om arbetsutbudet?

10 remissinstanser⁵ anser att utredningen generellt är för optimistisk i sina antaganden. Detta gäller framförallt utredningens antaganden kring utvecklingen av arbetsutbudet. KI framhåller särskilt att den förbättrade integrationen av utrikes födda endast kan uppnås genom förändringar i den ekonomiska politiken. Vidare anser institutet att alternativa åtgärder som kan bidra till ett ökat arbetsutbud bör studeras ingående. Enligt CEFOS, ESV och Länsstyrelserna i Västernorrlands och Stockholms län går det inte att anta att den negativa trenden i sysselsättningen bryts utan aktiva åtgärder. De anser därför att det varit önskvärt om analysen följts upp med en utredning om vilka reella möjligheter som finns att öka sysselsättningen. I detta instämmer Länsstyrelsen i Gotlands län och SACO och de efterlyser konkretion om vilken politik som kan åstadkomma trendbrott inom t.ex. arbetsutbudet.

Även Arbetslivsinstitutet ser utredningens prognoser kring arbetsutbudet som för optimistiska. De problem som i dag finns har med höga sjukskrivningstal samt ett lågt arbetskraftsdeltagande, särskilt bland utlandsfödda, förutsätter enligt Arbetslivsinstitutet att de offentliga satsningar som görs inom detta område blir oerhört framgångsrika. Tyvärr finns det inga tecken – åtminstone inte ännu – på att detta skulle vara fallet enligt dem. Därför anser de att utredningens basscenario i detta avseende ”knappast känns särskilt realistiskt och vi kan inte bara anta att dessa problem bara försvinner av sig själva”.

Också ITPS är kritisk till utredningens antaganden om arbetsutbudet. De skriver att ”för att förhoppningarna ska infrias, särskilt vad gäller sjukfrånvaron i åldersgruppen 55–64 år, krävs förändringar i regelverk eller incitamentssystem som inte analyseras i basscenarioet”. Vidare uttrycker Lärarnas Riksförbund förvåning över att de höga sjukskrivningstalen inte diskuteras ur ett mer kritiskt perspektiv i utredningen då de enligt dem rymmer stor potential sett i ett finansieringsperspektiv.

Utredningen beskriver bland annat en ökande efterfrågan på högskoleutbildade i framtiden. I det sammanhanget påpekar Länsstyrelsen i Jönköpings län att utredningen inte tar upp det faktum att en vikande andel ungdomar har grundläggande behörighet till universitet och högskolor. Sedan 1997 har andelen

---

⁵ Arbetslivsinstitutet, CEFOS, ESV, ITPS, KI, Länsstyrelserna i Jönköpings, Stockholms och Västernorrlands län, Riksbanken samt SACO.

behöriga tjugioåringar sjunkit från 69 till 60 procent och inga tecken pekar på en vändande trend – snarare tvärtom. Detta medför enligt dem ”att om arbetsmarknadens behov av högskoleutbildade ska kunna mötas krävs mycket stora insatser för grundläggande utbildning i vuxna år, vilket minskar arbetsutbudet och arbetade timmar i åldern 25–54 år när, enligt utredningen, de i stället måste ökas”.

Förslag till åtgärder för att öka arbetsutbudet

I ljuset av de påfrestningar på den offentliga sektorn som visas i utredningen så avråder Riksbanken och Riksgäldskontoret från generella regelförändringar som bidrar till att sänka arbetsutbudet. De nämner arbetstidsförkortning och friår som exempel på sådana åtgärder.

Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) anser att utredningen ”inte i tillräcklig omfattning försökt kvantifiera storleken på de i dag relativt stora outnyttjade arbetskraftspotentialer som står till buds inom den yrkesaktiva befolkningen”. Enligt dem finns det betydande utrymmen att öka sysselsättningen de kommande 5–10 åren givet att arbetskraftsresurserna nyttjas betydligt effektivare än i dag. AMS poängterar hur viktigt det är att inte bara använda generella insatser för att höja arbetsutbudet utan att också använda riktade insatser och med en stark samordning mellan olika politikerområden.

Även TCO är mer positiv än utredningen till att ett ökat arbetsutbud ska kunna ge ökade resurser till välfärdstjänster. Detta kräver dock en politik som stärker människors arbetsmarknadsvärde och en politik som gynnar barnafödande enligt dem. Socialstyrelsen instämmer i TCO:s argumentation att det krävs aktiva åtgärder för att öka arbetsutbudet i enlighet med utredningens prognoser. De poängterar också att det finns en koppling mellan arbetsutbud, vård- och omsorgsinsatser och behovet av anhörigvård som enligt dem inte berörs i utredningen. Nedskärningar av den offentligt finansierade vården ökar sannolikt behovet av anhörigvård och belastningen på anhöriga vilket kan få till följd att arbetsutbudet minskar och sjukskrivningarna ökar enligt Socialstyrelsen. I detta sammanhang önskar Länsstyrelsen i Gävleborgs län att utredningen tagit med ett resonemang om hushållsnära tjänster. Enligt deras mening skulle ett sådant system

både kunna ”avlasta anhöriga med stor omsorgsbörda och dessutom bidra till ökad sysselsättning”.

När det gäller åtgärder som syftar till att öka arbetsutbudet ser KI följande områden som strategiska:

- Tydliga och starka individuella incitament inom skatte- och bidragssystem när det gäller arbetsutbudet.
- En förbättrad integration av utrikesfödda på arbetsmarknaden.
- Verkningsfulla åtgärder i syfte att minska ohälsotalen.
- Åtgärder som ger incitament till utbildning och till ökad genomströmning i utbildningssystemet.
- Ett socialförsäkringssystem och skattesystem som gynnar en sen pensionsavgång.
- En väl fungerande arbetsmarknad.

PRO anser det viktigt att genomströmningen i utbildningssystemet effektiviseras. Det är också viktigt att skapa tydliga drivkrafter och möjligheter för fler att arbeta längre. De nämner slopad löneskatt på arbete efter 65 års ålder som en sådan åtgärd.

Övrigt

Även om tillväxt skapad av ökande sysselsättning är det som ger det största tillskottet till den offentligt finansierade välfärden så krävs det enligt ESV och Kommerskollegium även produktivitet-ledd tillväxt. Därför lyfter de fram vikten av att produktiviteten i näringslivet fortsätter att öka. De skulle gärna se att utredningen diskuterat hur produktiviteten även fortsättningsvis kan öka. Kommerskollegium skriver att ”på lång sikt bestäms emellertid den svenska tillväxten och indirekt möjligheten att upprätthålla en hög offentlig servicenivå av produktivitet utvecklingen och inget annat”. Frågan är sålunda enligt dem inte antingen eller (dvs. ökad sysselsättning eller ökad produktivitet) utan både och.

Integrationsverket anser att utredningens scenarier lider av för låg ambitionsnivå. De anser att utredningen borde ha inkluderat ett alternativt scenario där det integrationspolitiska målet ”lika rättigheter, lika möjligheter, lika skyldigheter” hade förverkligats till år 2020 i form av samma sysselsättningsgrad oavsett etnisk bakgrund.

SIKA efterlyser en diskussion av hur ökad ekonomisk tillväxt kan påverka möjligheten att nå uppsatta klimatmål. De finner det också önskvärt med åtminstone ett scenarioalternativ med en lägre ekonomisk tillväxt.

Ökad produktivitet i offentlig verksamhet

Flera instanser ser utredningens antaganden om potentialen för ökad offentlig produktivitet som rimliga. Samtidigt pekar många instanser på olika områden där de anser att utredningen underskattar potentialen för offentlig produktivitet och hur viktigt det är att den ökar. Det är däremot oklart om remissinstanserna anser att ökad offentlig produktivitet kan förväntas ge betydande bidrag till framtidens välfärdsfinansiering.

Utredningen bedömer att den potential som finns i offentlig sektor för ökad produktivitet inte är tillräcklig för att kunna lösa den offentliga sektorns finansieringsproblem. I den bedömningen instämmer bl.a. Riksbanken.

Rimliga produktivetsantaganden

AMS finner utredningens antaganden kring produktiviteten rimliga men påpekar att det finns andra bedömare som förespråkar en högre produktivitetstillväxt. Därför finner AMS det angeläget att analyserna inom detta område fördjupas. Statistiska centralbyrån (SCB) efterlyser ytterligare alternativscenarier i utredningen med andra antaganden om produktivetsutvecklingen, både för privat och offentlig sektor. Dessutom anser SCB att det inte är realistiskt med en något högre produktivetsutveckling än vad utredningen antar. De skulle gärna vilja se en diskussion kring vad andra antaganden kring produktiviteten skulle innebära.

Den ökande produktionen av privatfinansierade välfärdstjänster medför enligt KI att utredningens produktivetsantaganden ligger något högt. Eftersom produktiviteten i denna sektor är generellt sett lägre kommer därför tillväxten i näringslivet att falla. KI poängterar dock att dylika antaganden är mycket osäkra och finner

inte att utredningens antaganden på något sätt är anmärkningsvärda.

Socialstyrelsen instämmer i utredningens slutsats att de stora kostnadsskillnaderna som finns mellan kommuner indikerar en viss potential för ökad effektivitet.

Behovet av ökad produktivitet

ESV, KI, PRO, SACO, Statens beredning för medicinsk utvärdering (SBU) och Statskontoret poängterar hur viktigt det är att genomföra åtgärder i syfte att öka produktiviteten i offentlig verksamhet och att utveckla bättre metoder för att systematiskt kunna mäta produktivitet. De instämmer dock i utredningens slutsatser att en sådan ökning endast i begränsad omfattning kan bidra till att lösa finansieringsproblemet för välfärdstjänsterna i framtiden.

Utredningen underskattar potentialen

Åtminstone 10 remissinstanser anser att utredningen underskattar möjligheterna till ökad produktivitet i den offentliga sektorn.⁶ De poängterar olika områden och tillvägagångssätt för ökad produktivitet men framhåller gemensamt potentialen till förbättringar.

Konkurrensverket poängterar att produktiviteten till stor del påverkas av graden av konkurrens, som därigenom är en viktig aspekt för att öka tillväxten och sysselsättningen. Det är därför angeläget enligt dem att flera områden där monopol råder öppnas för konkurrens. På områden där fri etablering av konkurrerande företag inte är möjligt av olika skäl bör modeller med inslag av konkurrensmekanismer prövas och vidareutvecklas enligt Konkurrensverket. De menar att utredningen inte tillräckligt beaktat erfarenheterna av att införa konkurrens på tidigare monopolområden och av att tillämpa konkurrenslösningar i den offentliga sektorn. Konkurrensutsättning kan dock enligt Glesbygdverket vara svårare i mindre kommuner på grund av högre transaktionskostnader. Därför bör man enligt dem inte övervärdera

---

⁶ ESV, Friskolornas riksförbund, Företagarna, ITPS, Länsstyrelserna i Dalarnas och i Jämtlands län, Konkurrensverket, SBU, TCO och Vårdföretagarna

möjligheterna att lösa glesbygdens framtida försörjning av välfärdstjänster genom alternativa driftsformer även om denna lösning kan ge positiva tillskott till välfärdsproduktionen inom vissa såväl geografiska som kompetensmässiga områden.

SBU framhåller att potentialen för produktivitetssökning inte bör underskattas. Det personalintensiva omvårdnadsarbetet kan dock knappast utföras till lägre styckkostnad, men däremot sannolikt med bättre kvalitet enligt SBU. Den uppfattningen delas även av ESV som dessutom anser att ökad konkurrens, förbättrad ekonomisk styrning och ökad IT användning torde innebära en omfattande potential för framtida rationalisering i offentlig sektor. Skattebetalarnas förening föreslår att en statlig effektivitetsrevision inrättas för att förbättra effektiviteten inom den offentliga sektorn.

ITPS, Länsstyrelserna i Dalarnas och Jämtlands län samt TCO argumenterar för att produktivitetspotentialen inom offentlig sektor är större än vad utredningen gör gällande. Detta gäller enligt dem speciellt inom vårdsektorn. Enligt Länsstyrelsen i Väster-norrlands län och TCO kan ökad produktivitet inom offentlig sektor uppnås genom ändrad organisation och fler vårdgivare. Även ESV, Företagarna, Friskolornas riksförbund och Vårdföretagarna anser att en ökad konkurrens mellan privata och offentliga utförare i offentlig verksamhet kan leda till ökad produktivitet och kvalitet. Också SACO bejakar, allmänt sett, utvecklingen mot större mångfald i produktionen av varor och tjänster i den offentliga verksamheten. En större mångfald ökar valfriheten och förbättrar också den offentliga verksamheten genom möjligheter till s.k. benchmarking enligt SACO.

Utredningen beskriver en risk för koncentrationstendenser bland de privata utförarna som ett möjligt scenario i framtiden. Den oron delas inte av Vårdföretagarna som istället anser att en fortsatt koncentration av utförande i offentlig regi är ett större problem. De hänvisar även till en rapport från Socialstyrelsen som framhåller att företagsstrukturen inte koncentrerats till färre företag i och med ökad konkurrenssättning utan snarare tvärtom.

ESV anser att man inte kan avfärda den produktivitetssökning som faktiskt sker inom den medicintekniska sfären med att den tas ut som kvalitetshöjning och inte frigör resurser till andra områden. De hävdar därför att en kvalitetshöjning rimligtvis bör värderas som ökad konsumtion som därmed också ökar den offentliga konsumtionen. Därför menar de också att skillnaden mellan den privata och offentliga konsumtionen överskattas systematiskt i

utredningen på grund av att man inte mäter vare sig produktivitet eller kvalitetshöjningar värderade från konsumtionssidan.

LO anser att utredningen i något av sina scenarier borde ha räknat med en viss produktivitetstillväxt för produktionen av välfärdstjänster. De påpekar att en sådan ökning inte kan ligga i linje med den inom varuproduktionen men kanske i närheten av utvecklingen för privat tjänsteproduktion. Exempelvis finner LO det oklart hur utredningen ställer sig till den enligt dem uppenbara kvalitetsförbättring som över tiden sker inom sjukvården i spåren av teknisk utveckling och stora forskningsinsatser.

Behovet av ytterligare studier av produktivitet

Kommun- och Landstingsförbunden efterlyser en analys av de utvecklingsmöjligheter som finns inom kommunalt driven verksamhet. Dessutom pekar de på att hindren för effektivisering ibland är politiska snarare än organisatoriska.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län finner det anmärkningsvärt att utredningen drar slutsatsen att effektiviseringspotentialen inom offentlig sektor är begränsad när den samtidigt konstaterar att underlaget är bristfälligt vad avser information om produktivitet i offentlig verksamhet. De är också förvånade över att de svenska institutionella reformerna av välfärdsproduktionen, i riktning mot konkurrensutsättning, inte har utvärderats på något mer systematiskt sätt.

Övrigt

Några remissinstanser diskuterar frågan om vård, skola och omsorg även fortsättningsvis till största delen bör tillhandahållas av kommunerna. Enligt Riksbanken finns det skäl att pröva de institutionella arrangemang som gäller i den offentliga sektorn. De anser också att det kan ligga ett värde i att tydligare separera olika delar av den offentliga sektorn från varandra. Institutet för tillväxtpolitiska studier (ITPS) önskar att utredningen tagit upp en institutionell diskussion kring välfärdens organisation, dess huvudmannaskap och utförandenivåer. Även Länsstyrelserna i Jönköpings och Södermanlands län samt SmåKom ställer frågan om det är realistiskt att varje enskild kommun på egen hand ska

klara allt större krav på barnomsorg, vård och utbildning. När det gäller relationen mellan stat och kommun anser Riksbanken att beslut och finansieringsansvar tydligare bör kopplas samman. I dessa frågor finns enligt dem intressanta erfarenheter i Danmark och Norge.

Statens folkhälsoinstitut varnar för en ”ökning av produktiviteten som uppnås genom stegrat arbetstempo och bort-rationalisering av pauser och möjlighet till återhämtning”. Vidare anser de att en förstärkning och en tydligare roll för företags-hälsovården sannolikt skulle vara en mycket lönsam investering i syfte att minska sjukfrånvaron.

Ökad alternativ finansiering av välfärdssystemen

Flera instanser betonar i likhet med utredningen vikten av avgifter i välfärdssystemen för att t.ex. undvika överkonsumtion. Remissinstanserna tillmäter dock avgiftsfinansiering olika betydelse när det gäller att kunna bidra till välfärdens framtida finansiering.

Konkurrensverket, LO, PRO, SACO och Socialstyrelsen instämmer i utredningens bedömning att ökade avgifter inte räcker för att frigöra tillräckliga resurser för att mer än marginellt förbättra verksamheten. Det betyder dock enligt Konkurrensverket inte att avgifter är verkningslösa eftersom de i hög grad påverkar efterfrågan på en tjänst. De ”saknar dock konsekvensanalyser och underlag för att kunna ta ställning till frågan om avgifter, ökade avgifter eller ökad privat finansiering inom fler områden skulle vara en möjlig finansieringskälla”. Även KI och Länsstyrelsen i Hallands län önskar att utredningen närmare belyst detta. KI framhåller att fortsatta analyser av alternativa finansieringsmetoder bör genomföras och att reformer i syfte att befrämja alternativa finansieringsmetoder är eftersträvansvärda.

Företagarna anser att egenfinansiering av välfärdstjänster som exempelvis sjukvård och skola bör öka. Dessutom tror de att betalningsviljan för dylika tilläggstjänster är hög. ITPS och Nutek delar utredningens bedömning att det utöver ett skattefinansierat basutbud av service bör erbjudas möjligheter för medborgarna att på egen hand komplettera detta basutbud med egna betalningar eller försäkringsfinansierade lösningar. Länsstyrelsen i Jämtlands län tror inte, i likhet med utredningen, att de ökade behoven i välfärdssystemen kan lösas med höjda avgifter.

Även om högre avgifter inte ger något kontinuerligt växande resurstillskott så kan de bidra till att ge medborgarna möjlighet att själva göra en värdering av nyttan av tilläggstjänster relativt kostnaden enligt Riksbanken. Denna avvägning kan enligt dem

bidra till samhällsekonomisk effektivitet. Riksbanken tror också att i takt med att realinkomsterna ökar och Sverige blir rikare borde acceptansen för privata lösningar och alternativa finansieringsformer öka.

Förslag kring alternativ finansiering

Flera länsstyrelser⁷ anser att diskussionen kring relationen mellan stat och kommun är viktig. Vidare anser de att när en alternativ finansiering av välfärdssystemet analyseras borde en övergång från kommunal och statlig skattefinansiering av stora verksamhetsområden med individuellt inriktad service till nya nationella försäkringssystem beaktas. Ett sådant system öppnar enligt deras syn för en tjänsteproduktion där kommunen kan vara en bland många utförare. Kommunerna skulle då inte behöva vara lika robusta som i dag vare sig när det gäller finansierings- eller produktionsförmåga. Länsstyrelsen i Gävleborgs län påpekar att konkurrens och kundval är medel att öka produktionen även om de finner det svårt att dra några slutsatser på det lilla material som finns. Det naturliga kundvalsområdet borde enligt dem vara äldreomsorgen. Socialstyrelsen ser det däremot som problematiskt att tillämpa ett marknadstänkande och en kundvalsmodell inom den del av socialtjänsten som är myndighetsutövande.

Övrigt

Enligt utredningen finns det en kärna av välfärdstjänster (sjukvård, grundläggande utbildning, omsorg om barn och gamla etc.) där det gemensamma åtagandet helt enkelt inte kan försvinna. Problemet är, enligt ESV, att om dessa områden per definition ska undantas, ”är större delen av den offentliga konsumtionen fredad för alternativ och effektivitetshöjningar genom konkurrens”. Även Statskontoret anser att det finns skäl att utveckla utredningens resonemang kring hur det offentliga åtagandet kan avgränsas utan att välfärdsstatens kärna äventyras.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län önskar att utredningen hade belyst några andra länders välfärdssystem och dess finansiering.

---

⁷ Länsstyrelserna i Gävleborgs, Jönköpings, Kalmar och i Södermanlands län.

Nätverket SmåKom ser det som viktigt att beakta den sociala ekonomins och det ideella arbetets roll i ett stort antal bygder, kommuner och regioner. De menar att utredningen ”på denna punkt inte har registrerat det omfattande arbete som sker i en stor del av landets kommuner redan i dag”.

LO varnar för att negativa fördelningseffekter och effektivitetsförluster riskerar att uppkomma om skattefinansieringen av offentligt tillhandahållna välfärdstjänster helt eller delvis ersätts av avgifter. Dessutom riskerar legitimiteten för de etablerade systemen att urholkas om efterfrågan som inte tillgodoses leder till framväxt av lösningar vid sidan av de etablerade systemen.

Övriga kommentarer

Flera remissinstanser anser att utredningen väcker flera intressanta frågor som hade förtjänat egna bilagor eller åtminstone fördjupningar. Även osäkerhet och känslighetsanalyser efterlyses.

Önskvärda fördjupningar

Utredningen har konstaterat att kommunerna endast bär en liten del av de samhällsekonomiska kostnaderna för en skattehöjning. SACO ser detta som så viktigt att frågan om och hur kostnaderna för en skattehöjning kan internaliseras borde belysas i en egen bilaga. Vidare anser de att också frågan om hur arbetsmarknadspolitiken fungerar i allmänhet (verkningsgraden) och i synnerhet för grupper med låg förvärvsfrekvens hade förtjänat en egen bilaga.

Länsstyrelsen i Uppsala län anser att ”utredningen hade vunnit på att analysera arbetsmarknadens framtida efterfrågesida mer och därmed balansera den tunga koncentrationen på arbetskraftsutbudet”.

Statens folkhälsoinstitut ser det som angeläget att antaganden om den framtida hälsoutvecklingen förs in som en egen parameter i de beräkningar som görs av arbetsutbud och ekonomisk utveckling i kommande långtidsutredningar. De ser dylika antaganden som särskilt angelägna med tanke på regionala utvecklingslinjer i arbetsutbud och ekonomi. Enligt Glesbygdsverket och Nutek hade det varit önskvärt att de regionala skillnader som finns och som presenteras i bilaga 3 tydligare hade redovisats även i huvudbetänkandet. Även Rådet för kommunala analyser och jämförelser vill understryka behovet av analyser på regional nivå.

I utredningen har de prövningar som klimatfrågan kan komma att ställa på t.ex. skattestrukturen inte behandlats tillräckligt ingående enligt Länsstyrelsen i Västmanlands län och SIKa. SCB föreslår att framtida utredningar skulle kunna använda de underlag

som tas fram inom miljöräkenskaperna för att belysa effekterna på miljön av en viss antagen utveckling.

Osäkerhet och känslighetsanalyser

Även om KI i stora delar håller med om analysen i utredningen så påtalar de osäkerheten i att göra långsiktiga framskrivningar. Det är t.ex. enligt dem inte uppenbart att produktivitetens utvecklingen i produktion av välfärdstjänster för all framtid kommer att vara lägre än den vi observerar i näringslivet.

TCO och Länsstyrelsen i Uppsala län poängterar att demografiska prognoser är förenade med stora felmarginaler (speciellt immigrations, emigrationsflöden och utvecklingen av födelse-talen). För att lyfta fram prognosernas osäkerhet anser TCO att utredningen borde ha utfört samma beräkningar med flera års prognoser. Även Socialstyrelsen anser att ytterligare beräkningar och prognoser behöver göras eftersom den framtida konsumtionen av vård och omsorg innehåller betydande osäkerhet.

Även Riksgäldskontoret lyfter fram osäkerheten i utredningens prognoser. För att de underliggande antagandena i utredningen ska uppnås krävs i många fall enligt Riksgäldskontoret betydande åtgärder, inte minst när det gäller antagandet om ett ökat arbetsutbud och sysselsättning. Därför ser de att det finns skäl att överväga ett mer ambitiöst saldomål än 2 % av BNP för den offentliga sektorns finansiella sparande på medellång sikt. De efterlyser också att det kompletteras med ett separat saldomål för statens finansiella sparande. Eftersom antagandena om sysselsättning är så viktiga för utredningen så anser Riksgäldskontoret att det hade varit intressant att se ett alternativscenario där dess antaganden inte är uppfyllda. Vilka konsekvenser skulle det få om sysselsättningsgraden för utlandsfödda och antalet sjukskrivningar och förtidspensioneringar ligger kvar på samma nivå som i dag eller utvecklas negativt frågar Riksgäldskontoret?

Även LO uttrycker farhågor för det offentliga sparandet. I och med att en stor del av det offentliga sparandet sker inom ett autonomt system (det allmänna ålderspensionssystemet) så framstår det offentliga sparandet som starkare än det i själva verket är. Det är därför inte självklart att statens finanser är långsiktigt hållbara även om de offentliga finanserna inklusive PPM-sparandet är det enligt LO. De vill därför understryka vikten av ett högt

sparande i den offentliga sektorn under de närmaste 15 åren när det demografiskt betingade utgiftstrycket är lågt. Dessutom påpekar de att ”ju tidigare en åtgärd (saldoförstärkning) sätts in, ju mindre behöver den vara” vilket understryker vikten av långsiktighet i politiken.

Känslighetsanalyser är även något som ESV efterlyser, t.ex. när det gäller hur det offentliga sparandet påverkas av ändrad förvärvsfrekvens.

Institutionell form för utredningen

Riksbanken anser att det är viktigt att fördjupa analysen och öka förståelsen av frågor av långsiktig betydelse för den ekonomiska politiken på en mer kontinuerlig basis. I detta instämmer ESV. Ett alternativ skulle då enligt Riksbanken kunna vara att ”under Riksdagen införa en ny institution som har till huvuduppgift att löpande följa upp frågor av mer långsiktig betydelse för den ekonomiska politiken och utvärdera om den förda aktuella politiken är förenlig med de långsiktiga ekonomiska restriktionerna och förutsättningarna”. En sådan institution skulle exempelvis kunna utformas på ett liknande sätt som Congressional Budget Office (CBO) i USA. Ett annat alternativ skulle enligt Riksbanken kunna vara att ge ett förstärkt KI motsvarande uppgifter.

Länsstyrelsen i Västmanlands län anser att utredningen hade kunnat bli intressantare om den hade arbetats fram i ökad medverkan av fristående ekonomiska institutioner.

Övrigt

ITPS konstaterar att när privatproducerade välfärdstjänster diskuteras så sker det styvmoderligt, och att tonen gentemot marknadslösningar genomgående är negativ. De efterlyser därför en mer nyanserad diskussion i denna fråga.

Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap anser att utredningen i sin analys borde ha beaktat de olika förslagens legitimitet i befolkningen. De tror att det förslag som utredningen finner minst problematiskt (basutbud av välfärdstjänster kombinerat med privata betalningar) har en mycket låg legitimitet i befolkningen. Dessutom vore det enligt dem önskvärt om

utredningen presenterat en överblick över de olika finansieringsförslagen och hur olika kombinationer av dem kan bidra till finansieringen av framtidens välfärdstjänster.

Ett högre barnafödande ökar självfallet på sikt antalet personer i yrkesaktiv ålder. Länsstyrelserna i Kalmar och i Jönköpings län varnar emellertid för att det tar mycket lång tid (mer än 50 år) innan högre födelsetal resulterar i högre materiell välfärd per invånare. Dessutom är de ekonomiska konsekvenserna entydigt negativa för kommunernas del (de ökade kostnaderna för barnomsorg och utbildning uppvägs inte ens på mycket lång sikt av större skatteinkomster).

Länsstyrelsen i Västmanlands län saknar en genomgång av internationella erfarenheter kring politik som har resulterat i en högre ekonomisk tillväxt än i Sverige. Även Länsstyrelsen i Dalarnas län anser att det internationella perspektivet skulle kunna ha utvecklats mer. Länsstyrelsen i Västernorrlands län anser att den framtida utvecklingen inom och av den Europeiska Unionen borde ha belysts mer utförligt i och med utredningens tidsperspektiv. De anser vidare att EU:s utformning torde få effekter på hur svensk välfärd kan finansieras.

SIKA anser även att "klimatfrågan har hanterats styvmoderligt i utredningens huvudscenario 2020". T.ex. ifrågasätter de det realistiska i att anta att 2004 års skattestruktur (med undantag för bl.a. tillverkningsindustrin) fortfarande gäller för koldioxidskatten 2020. SCB föreslår att framtida utredningar skulle kunna använda de underlag som tas fram inom miljöräkenskaperna för att belysa effekterna på miljön av en viss antagen utveckling. Även Länsstyrelsen i Västmanlands län efterlyser en utförligare "redovisning av möjligheterna till en hållbar utveckling som tar hänsyn till ekologiska och sociala aspekter".

Statens folkhälsoinstitut ser det som angeläget att antaganden om den framtida hälsoutvecklingen förs in som en egen parameter i de beräkningar som görs av arbetsutbud och ekonomisk utveckling i kommande långtidsutredningar. De ser dylika antaganden som särskilt angelägna med tanke på regionala utvecklingslinjer i arbetsutbud och ekonomi.

Skolverket ställer sig inte bakom "den syn på behovet av effektiviseringar av utbildningen som utredningen ger uttryck för genom att förespråka begränsningar i möjligheten att konkurrens- och tilläggskomplettera betyg på komvux". De anser att de problemen är överdrivna och att ett förbud mot utbytes-

komplettering särskilt skulle missgynna socioekonomiskt svaga grupper och elever med utländsk bakgrund.

Bilaga 1 Sammanfattning

I stort så instämmer de flesta remissinstanserna i utredningens beskrivning av välfärdens mål och medel och de utmaningar som välfärdssystemen i framtiden förväntas möta. Flera instanser befarar dock att LU är för positiv, främst när det gäller arbetsutbudet, och att utmaningarna därför kan bli större än de som tecknas i utredningen.

Utredningen beskriver fyra möjligheter att i framtiden finansiera välfärden: höjda skatter, ökad tillväxt (via ökad privat produktivitet eller ökad sysselsättning), ökad produktivitet i offentlig sektor eller via ökad alternativ finansiering.

Många remissinstanser är överens om att det första alternativet inte är en framkomlig väg i framtiden. Några instanser indikerar istället att internationaliseringen gör det troligt med sänkta skatter i framtiden. Några instanser vill dock inte utesluta höjda skatter som en möjlig finansieringskälla i framtiden.

De flesta instanserna är överens om att ökad tillväxt genom att antalet arbetade timmar ökar ger det största bidraget till välfärdens finansiering. I svaren betonas betydelsen av minskade sjukskrivningar, ökad geografisk rörlighet på arbetsmarknaden liksom att inte införa åtgärder som påverkar utbudet negativt, friår och arbetstidsförkortning nämns.

Flera instanser betonar vikten av ökad produktivitet i offentlig sektor. I denna fråga anser flera att utredningen underskattar produktivitetspotentialen i offentlig sektor. Flera instanser anser att ökad konkurrens och ändrad organisation kan ge värdefulla bidrag till välfärdens finansiering i framtiden.

Den sista möjligheten som utredningen tar upp är ökad alternativ finansiering. Flera instanser uttrycker åsikten att detta är möjligt och tror att inslaget av privata och offentliga försäkringslösningar kommer att öka. Kundvalssystem beskrivs också av några som en intressant väg att gå. Däremot verkar den samlade åsikten

vara att ökad alternativ finansiering inte kommer att kunna lösa välfärdens finansiering i framtiden.

Även om många instanser påpekar att utredningen gjort ett gediget arbete är några besvikna över utredningens begränsade inriktning. De efterlyser framförallt utförligare diskussioner kring vad som påverkar tillväxten och fler skarpa förslag hur den kan öka. Slutligen önskar flera instanser att utredningen genomfört känslighetsanalyser av antagandena. Flera efterlyser alternativscenarier när det t.ex. gäller arbetskraftsutbudet. Enligt dem är detta motiverat eftersom det krävs betydande åtgärder för att utredningens prognoser ska vara realistiska.

Bilaga 2 Remissinbjudan

Den 1 april 2004 erbjöds ett antal remissinstanser att senast den 28 juni 2004 lämna synpunkter på betänkandet Långtidsutredningen 2003/04 (SOU 2004:19). Inbjudan lämnades till följande remissinstanser:

1. Arbetsgivarverket
2. Arbetstidsinstitutet
3. Arbetsmarknadsstyrelsen
4. Centrum för forskning om offentlig sektor, Göteborgs universitet
5. Ekonomistyrningsverket
6. Finansinspektionen
7. Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap
8. Glesbygdsverket
9. Höskoleverket
10. Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering
11. Institutet för hälso- och sjukvårdsekonomi, Lund
12. Institutet för internationell ekonomi, Stockholms universitet
13. Institutet för social forskning, Stockholms universitet
14. Institutet för tillväxtpolitiska studier
15. Institutionen för hälsa och samhälle, Linköpings universitet
16. Integrationsverket
17. Karolinska institutet
18. Kommerskollegium
19. Konjunkturinstitutet
20. Konkurrensverket
21. Konsumentverket
22. Länsstyrelsen i Blekinge län
23. Länsstyrelsen i Dalarnas län
24. Länsstyrelsen i Gotlands län

25. Länsstyrelsen i Gävleborgs län
26. Länsstyrelsen i Hallands län
27. Länsstyrelsen i Jämtlands län
28. Länsstyrelsen i Jönköpings län
29. Länsstyrelsen i Kalmar län
30. Länsstyrelsen i Kronobergs län
31. Länsstyrelsen i Norrbottens län
32. Länsstyrelsen i Skåne län
33. Länsstyrelsen i Stockholms län
34. Länsstyrelsen i Södermanlands län
35. Länsstyrelsen i Uppsala län
36. Länsstyrelsen i Värmlands län
37. Länsstyrelsen i Västerbottens län
38. Länsstyrelsen i Västernorrlands län
39. Länsstyrelsen i Västmanlands län
40. Länsstyrelsen i Västra Götalands län
41. Länsstyrelsen i Örebro län
42. Länsstyrelsen i Östergötlands län
43. Migrationsverket
44. Myndigheten för skolutveckling
45. Nationalekonomiska institutionen, Göteborgs universitet
46. Nationalekonomiska institutionen, Handelshögskolan i Stockholm
47. Nationalekonomiska institutionen, Linköpings universitet
48. Nationalekonomiska institutionen, Lunds universitet
49. Nationalekonomiska institutionen, Stockholms universitet
50. Nationalekonomiska institutionen, Umeå universitet
51. Nationalekonomiska institutionen, Uppsala universitet
52. Närings- och teknikutvecklingsverket
53. Premiepensionsmyndigheten
54. Riksbanken
55. Riksförsäkringsverket
56. Riksgäldskontoret
57. Riksrevisionen
58. Rådet för arbetslivsforskning (ändrat 23/4 till Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap)
59. Rådet för kommunala analyser och jämförelser
60. Skatteverket
61. Skolverket
62. Socialstyrelsen
63. Socialvetenskapliga forskningsrådet

64. Statens beredning för medicinsk utvärdering
65. Statens folkhälsoinstitut
66. Statens institut för kommunikationsanalys
67. Statens kvalitets- och kompetensråd
68. Statistiska centralbyrån, Stockholm
69. Statistiska centralbyrån, Örebro
70. Statskontoret
71. Växjö universitet, Ekonomihögskolan
72. Örebro universitet, institutionen för ekonomi, statistik och ADB
73. De Handikappades Riksförbund
74. Friskolornas Riksförbund
75. Företagarnas Riksorganisation
76. Försäkringsförbundet
77. Handelns utredningsinstitut
78. Industriens utredningsinstitut
79. Institutet för framtidsstudier
80. Kooperativa förbundet
81. Landsorganisationen i Sverige
82. Landstingsförbundet
83. Offentliganställdas förhandlingsråd
84. Pensionsforum
85. Pensionärernas riksorganisation
86. Skattebetalarnas förening
87. Svenska Bankföreningen
88. Svenska Kommunförbundet
89. Svenskt Näringsliv
90. Sveriges Akademikers Centralorganisation
91. Tjänstemännens centralorganisation
92. Vårdföretagarna
93. SmåKom

Bilaga 3 Instanser som lämnat remissvar

Synpunkter på betänkandet Långtidsutredningen 2003/04 (SOU 2004:119) har lämnats av följande:

1. Arbetsgivarverket
2. Arbetslivsinstitutet
3. Arbetsmarknadsstyrelsen
4. Centrum för forskning om offentlig sektor, Göteborgs universitet
5. Ekonomistyrningsverket
6. Finansinspektionen
7. Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap
8. Glesbyggsverket
9. Högskoleverket
10. Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering
11. Institutet för internationell ekonomi, Stockholms universitet
12. Institutet för social forskning, Stockholms universitet
13. Institutet för tillväxtpolitiska studier
14. Integrationsverket
15. Karolinska institutet
16. Kommerskollegium
17. Konjunkturinstitutet
18. Konkurrensverket
19. Konsumentverket
20. Länsstyrelsen i Blekinge län
21. Länsstyrelsen i Dalarnas län
22. Länsstyrelsen i Gotlands län
23. Länsstyrelsen i Gävleborgs län
24. Länsstyrelsen i Hallands län
25. Länsstyrelsen i Jämtlands län
26. Länsstyrelsen i Jönköpings län

27. Länsstyrelsen i Kalmar län
28. Länsstyrelsen i Kronobergs län
29. Länsstyrelsen i Norrbottens län
30. Länsstyrelsen i Skåne län
31. Länsstyrelsen i Stockholms län
32. Länsstyrelsen i Södermanlands län
33. Länsstyrelsen i Uppsala län
34. Länsstyrelsen i Värmlands län
35. Länsstyrelsen i Västernorrlands län
36. Länsstyrelsen i Västmanlands län
37. Länsstyrelsen i Västra Götalands län
38. Migrationsverket
39. Myndigheten för skolutveckling
40. Nationalekonomiska institutionen, Stockholms universitet
41. Närings- och teknikutvecklingsverket
42. Premiepensionsmyndigheten
43. Riksbanken
44. Riksförsäkringsverket
45. Riksgäldskontoret
46. Riksrevisionen
47. Rådet för kommunala analyser och jämförelser
48. Skatteverket
49. Skolverket
50. Socialstyrelsen
51. Statens beredning för medicinsk utvärdering
52. Statens folkhälsoinstitut
53. Statens institut för kommunikationsanalys
54. Statens kvalitets- och kompetensråd
55. Statistiska centralbyrån, Örebro
56. Statskontoret

57. Friskolornas Riksförbund
58. Företagarnas Riksorganisation
59. Försäkringsförbundet
60. Industriens utredningsinstitut
61. Kooperativa förbundet
62. Landsorganisationen i Sverige
63. Pensionärernas riksorganisation
64. Skattebetalarnas förening

65. Svenska Bankföreningen
66. Svenska Kommunförbundet och Landstingsförbundet
67. Sveriges Akademikers Centralorganisation
68. Tjänstemännens centralorganisation
69. Vårdföretagarna
70. SmåKom

71. Lärarnas riksförbund
72. Lennart Swahn

